

Dudás Attila

A HALÁL RENDSZERES GYAKORLATA

Minden ember a halált gyakorolja egész életében, csak kevesen tudnak róla. A légtornász – aki az est fénypontjaként hibátlanul megcsinálja a salto mortalét – az öntudatos halálgyakorlók egyike, hiszen pontosan tisztában van azzal, hogy levegőben és vakító fényben játszódo élete nem áll másból, mint különböző halálugrások folytonos gyakorlásából; s hogy munkájának lényege éppen a halálpontosságban rejlik. A mindennapos halálgyakorlat a túlélés titka. Mert amennyiben egyetlen napot is kihagyna, könnyen életét veszthetné a nagy attrakció közben, az aznap esti előadáson. Minden este a halállal néz tehát farkasszemet, mégpedig azért, hogy meg ne ismerje a halált. Persze fölvetődhet a jogos kérdés, hogyan lehet farkasszemet nézni azzal, akit nem is láthatunk? S úgy tűnik, ez a légtornászok egyik – a szónak mindenféle értelmében – elengedhetetlen mesterfogása és szakmai fortélyja. Mert úgy áll a dolog: ha a légtornász egy pillanatra is félrenéz, úgy túlságosan is „élethűen” sikerülhet a halálugrás, s hősiünk a szó legszorosabb értelmében átugorhatik a túlvilágra, beteljesítve a szavak igazi jelentését. Ha tehát a légtornász nem végezne folytonos halálgyakorlatokat, akkor meghalna.

Mások másképpen gyakorolják a halált. Mert a kórboncnok és a hullamosó praxisa szintén a mindennapi múlás. Csak míg a légtornász saját életét teszi kockára, addig a kórboncnok mások testében, vagyis mások halálában kutat. S bár a légtornász és a kórboncnok kétségtelenül kézi munkát végez, a légtornász munkájának alapfeltétele a halál elkerülése, míg ezzel szemben a kórboncnok munkájának alapfeltétele éppen a halál beállta. A halál a légtornász munkájának a vége, a kórboncnok munkájának pedig a kezdete. De ez a finom, ám korántsem elhanyagolható különbség mit sem változtat a lényegen: a halál értelmezése, a halál pontos okának megállapítása nem kevésbé halálgyakorlat, mint egy salto mortale.

Mert a halál gyakorlatában nincsenek határok és bevett, előre lefektetett szabályok. A kétbalkezes öngyilkosjelölt, akinek soha nem sikerül, önkéntelenül a halált gyakorolja, még ha a maga meglehetősen kezdetleges, műkedvelő módján is. A katona szintű halálgyakorlatokat végez, akárcsak a rendőr vagy a bűnöző, hisz a „Hátra arc! Pi-henj! Oszolj!” parancsszavak mi mások volnának, mint temetői vezényszavak, ahol a hátra arc sírgödörbe történő fekvésünket illeti, s aztán ha végleg megpihentünk, menthetetlenül oszlni kezdünk. S ki gondolta volna, hogy torkaszakadtából üvöltő őrmestereink a halál hívó szavait kiáltozzák békeidőben is? Mert, ne szépítsük a dolgot, végtére mindnyájan a sírba masírozunk, velőtrázóan daloló, esendő katonák s kalapjukat lengető, esetlen civilek. S hiába is igyekeznek jobban, lélekszakadva a katona, s ér latszólólag hamarabb a „célba”, ebben a reményfutamban (amit máskülönben életnek és halálnak nevezünk) a végén mindig holtverseny van. S a lusta előbb vagy utóbb, de biztosan utoléri a szorgalmast. Akkor meg minek sietni?

S az élet annyi-, de annyiféleképpen kockára tehető!

Mert hogy messzebb ne menjünk, példának okáért ott a testőr, aki egy fontos ember életét oltalmazza, óvja, és ott a bérgyilkos, aki ugyanennek a személynek az életére tör, bár szándékaik homlokegyenest ellenkezők, egyaránt folyamatos életveszélyben

élnek, s így vagy úgy, de mindketten halálgyakorlatokat végeznek, míg csak nyugalomban nem vonulnak.

S a végső nyugalom, vagyis a jobblétre szenderülés s annak mellékkörülményei a halálgyakorlatok újabb, változatosabb formáit kínálják. Hiszen a sírkőfaragó, a nyalka gyászhuszár s a hallgatag sírásó ugyancsak a halállal keresi kenyerét. S a gyászhuszárak meg a hantolók egy-egy nagyobb temetés előtt sokáig gyakorolják a végső elrendezés izzadságos balettjének pontos koreográfiáját, amit akár ünnepi halálgyakorlatnak is nevezhetünk, a kegyeleti kötéltáncosok ezerszer begyakorolt, gyöngyöző homlokkal végrehajtott mutatványát a megformált mélység felett – mert halál esetén semmilyen formában nem szabad hibázni, hiszen nincs mód az ismétlésre, mert ugyanazt a személyt – rendes esetben – csak egyszer szokás elföldelni. Jól tudják ezt a halál szorgos iparosai és kézművesei; mert a gyöngyöző gyázmunkások egész életükben a sír szélén táncolnak, akár csak a cirkuszi kötéltáncosok; elég egy rossz lépés, s aztán mindent elsöpör a visszafojthatatlan ítélet napi nevetés. „Hova siet? Nincs még itt az idő! Ennyire sürgős?! Az nem a maga sírja!!”

Meg kell azonban jegyezni, hogy ez utóbbi felkiáltás némi tudatlanságot takar. Mert a legjobb sírmesterek minden alkalommal úgy ágyaznak meg a földben az ismeretlen elhunytaknak, akárha a saját sírjukat ásnák. S ha eljő a vég, ők csak megpihennek a munkahelyükön. S jutalmul sírgódrüket mások ássák.

A rendszeres halálgyakorlatozók között persze számos különbség is akad. Láthatuk, van, aki saját magát, s olyan is van, aki másokat próbál átsegíteni a „túloldalra” kesztyűs kézzel, „udvariasan”. A lényeg azonban az, hogy egyik is, másik is: a halál napi gyakorlatában él. A legszebb és legfinomabb különbség nem is ebben rejlik. Inkább talán csak ama megejtő megmutatkozásban, ami a halálban kimunkálódott kezeket illeti. Mert a sírásók körme örökké gyászol, lemoshatatlanul, akár csak az állami ítéletvégrehajtóké meg a segédeké. Ők a halál fizikai dolgozói és földművesei. S különös ellentmondás, hogy egy kórboncnok ebben a vonatkozásban szellemi munkásnak minősülhet, holott ő is a kezével végzi el a munka oroszlánrészét. Ám a kórboncnokok körme – köszönhetően a sebészi fátolkesztyűnek – sohasem gyászol.

Mindazonáltal az emberek nagyobbik része – természetesen – nem tudatosan műveli a halált, holott halálgyakorlatokat végeznek ők is. A mezei halandó számára azonban a halál gyakorlása nem élethivatás. Az úgynevezett rendes emberek a halál gyakorlatának amatőrjei. Azt hiszem, könnyű belátni, hogy egy szabadidős halálgyakorlatozó, mondjuk egy alkalmi ejtóernyős vagy egy hétvégi sárkányrepülő nem versenyezhet a légtornásszal vagy a hóhérral. De nem is ez a fontos. S talán a halál gyakorlatának intenzitása nem is annyira lényegbevágó dolog, mint azt sokan hinnék. Mert mindenki személyre szabott halálgyakorlatokat végez egész életében. A halál tekintetében mindenki a maga mestere. Mindnyájan ott vagyunk, ahol a part szakad. S a végeredmény – vagyis a ténylegesen bekövetkező halál – felől nézve pedig mindannyian egyenlők vagyunk. Sokszor éppen a legszerencsétlenebb emberek követik el a tökéletes öngyilkosságot.

A hazugság országa persze a halál gyakorlatának szempontjából is szolgált meghökentető különlegességekkel. Csak ki kellett sétálni bármely, a „közönségnek” újonnan átadott, „fiatal” köztemetőbe, ahol csenevész fácskák ácsorogtak és sápadt dísznövények árválkodtak az egészen friss sírok tetején – s ettől ezek a fiatal köztemetők óhatatlanul is sokkal inkább emlékeztettek egy faiskolára, semmint békés poraink végső szállodájára, csöndes nyughelyére –, s ott a sírköveket böngésző gyanútlan szemlélő-

nek, ha jól figyelt, egészen meglepő felismerésben lehetett része. Mert ezekben az újabb alapítású sírkertekben ugyanis a kriptáknak és a síremlékeknek legalább a fele rendszerint: teljességgel üres volt!

Jobb, ha ilyenkor a gyanútlan szemlélő a saját jól felfogott érdekében igyekszik mihamarabb úrrá lenni – máskülönben érthető – megindultságán, valamint pillanatnyi zavarán, melynek lényege röviden abban a kérdésben foglalható össze, hogy talán az mégsem létezik, hogy lemaradt volna a feltámadásról, ennyire szétszórt és szórakozott talán mégsem lehetett. S erre a rémes feltételezésre vonatkozólag megnyugtató s egyben hiteles cáfolatként a hiányos aranybetűs sírfeliratok mutatkozhatnak, melyek tudtják ugyan a gyanútlan szemlélővel a sírkő (és a sírhely) büszke gazdájának nevét és születési évét, nem mutatják viszont a büszke sírtulajdonos elhalálzási esztendejét, hiszen nem is mutathatják, lévén – hogy meg sem halt.

S ha a gyanútlan szemlélő szerencsésen úrrá lett – imént már említett – megindultságán, valamint pillanatnyi zavarán, és száját megkönnyebbült sóhaj hagyja el, visszanyerve léleknyugalmát, arra gondolhat, hogy ezek szerint hát mégsem mulasztotta el az utolsó ítéletet, hiszen az még be sem következett; s a szívéből leeső hatalmas – bocsánat az e helyt esetleg kissé frivolnak tűnő mértékegységért –, *sírtáblányi szívűkő* felszabadító, belső robaja után rögtön a boldog elégedettség hulláma önti el viharvert szívét, amaz emberek elégedettsége, akik valami egészen újat és meglepőt fedezhetnek fel. S e felfedezés pedig nem más, mint a népi építészet egy sajátos ágának váratlan tapasztalása, melyre a „síremlék-építészeti” kifejezés mutatkozik leginkább alkalmazhatosnak.

Mert való igaz, ismeretesek olyan sírvermek, melyek esetében sajnálatos módon nem lehet teljes bizonyossággal megállapítani, ki nyugodhatik bennük. Van tehát sír, s van benne halott is, viszont nincsen név. A hazugság országának síremlék-állítási népművészete esetében éppen fordítva állt a helyzet. Mert volt sír, és volt név is, ellenben a sírban nem feküdt senki. S éppen ez okból volt a síremlék-építészet (vagy kriptaeépítészet) a hazugság országában a halál gyakorlásának egyik legfurcsább formája. Mert mindjárt a legszembetűnőbb szabálytalanság abban állt, hogy ezeket a síremlékeket nem a hozzátartozók állíttatták elhunyt szeretteiknek, hanem élő személyek emeltették, mégpedig csak és kizárólag önmaguknak. S nem túlzás azt állítani, hogy egyesek számára valósággal az élet értelmévé vált saját síremlékük mihamarabbi felállítása. S így aztán „életművük” sokszor nem volt más, mint egy mutató síremlék. S így lett kedves időtöltésükké a sírsimogatás.

Jó előre megásni saját sírunkat... S talán az a titkos szándék is ott motoszkált lehetőleg „saját képükre és hasonlatosságukra” emelt, takaros önsíremlékeik mélyén (melyek kivitelezésének legfőbb vezérelve mégiscsak az volt, hogy minél jobban különbözzenek a szomszédokétól), hogy meg akarták előzni – nemcsak önmagukat, hanem – saját sorsukat is. Hát ezért néztek ki a hazugság országának köztemetői szakasztott úgy, mint valami részleges feltámadás utáni csendélet.

Valóságos síremlék-állítási láz és sírásai verseny söpört végig a hazugság országán, s ennek következtében – ha élhetünk egy esetünkben mégis pontos képzavarral – hamarosan üres sírokkal teltek meg a temetők. Igen, valóban olyan volt ez, mint a feltámadás fordítottja. Emberek, akik még meg sem haltak, szorgalmasan ásták saját sírjukat, vagy éppenséggel jó pénzért, mondhatni: „tetemes” összegért ásták meg halk szavú hivatásosokkal. Így hát, bár sírjuk kétségtelenül üres volt, ők viszont sajnálatos módon semmiképpen sem támadhattak fel belőle, hiszen rendes feltámadáshoz előbb

illendő szabályosan elhalálozni. Ez volt ennek a fordított, fals feltámadásnak a furcsa fintora.

Ez persze csöppet sem zavarta hiányos sírhantú hőseinket. S egyébként is: hangozék bármilyen hihetetlenül, de a síremlék-építészet legközelebbi rokona a hétvégiház-építészetben keresendő. Először is, ami az esztétikumot illeti, éppen úgy igyekeztek minél csinosabb, kellemes fekvésű nyughelyet találni maguknak, ahogyan szünidejük és szabadságuk eltöltésére kerestek minél pompásabb pihenőhelyet. S aztán sírállításukban szintügy eluralkodott rajtuk a szépítés szenvedélye, ahogyan nyaralóik díszítgetésekor estek rabul ugyanennek a féktelen szenvedélynek. Mert hasonlóképpen nem volt mindegy a számukra, hol pihennek meg életükben, ahogyan az sem volt mindegy, hogy hol pihennek halálukban. Hisz végtére is: hitük szerint mindkét esetben a szabadság és a szünidő lehetőség szerint tartalmas eltöltéséről volt szó. Mert meg voltak győződve arról is – illetve, legalábbis azt remélték –, hogy a halál csakugyan jobb-letté szenderülés, vagyis hogy valójában nem más az, mint végső szabadság és végtelen szünidő. S valóban, a tehetősebb emberek pompás mauzóleumai sokszor inkább emlékeztettek egy festői nyaralóra, semmint egy hőn szeretett kadáver hűvösen elegáns kegyeleti nyughelyére. S ami rendeltetésüket illeti, csakugyan mutatkozik is némi rokonság. Hisz mindkét hajlék a pihenést szolgálja. Különbség csak a pihenés időtartamában van. Mert a nyaralóban ideiglenesen pihen meg a birtokos, míg sírjában – minden jel szerint – véglegesen. Vagy másképpen mondva: mindkét esetben a szabadidő nyugodalmassal eltöltéséről van szó. Csak míg az előbbi esetben a vakáció időtartama korlátozott és véges, addig az utóbbiban a szabadidő határtalan és végtelen. Mert nyaralásban, meghalásban egy a lényeg: minél kellemesebb legyen az ember fekvése!

Létvégi ház: mindezek alapján a kegyeletsértés legkisebb szikrája nélkül használhatnánk síremlékeink pontos meghatározására ezt az elmés kifejezést. Sokszor egész családokat lehetett látni, amint szemérmesen napfürdőznek kollektív kolumbáriumuk előtt. S nemegyszer éppen úgy álldogáltak kacsalábon forgó kriptáikat elmerülten kémelve a rátarti sírbirtokosok, mint hétvégi házaik előtt a büszke nyaralótulajdonosok. (Hiába, bocsánatos bűn, ha az ember elérzékenyül önnön síremléke előtt, s könny szökik a szemébe... S az vesse rájuk az első követ, akinek nem dobbanna meg hősapkás szíve, miután saját drágalatos nevét volt szerencséje megpillantani egy sírkövön.) S éppen úgy zarándokoltak sírdombjukat gondozni a sírkerttulajdonosok, ahogyan máskor üdülőjük kiskertjét művelni mentek. Hétvégenként ásót, kapát és gereblyét ragadtak, és saját sírjuk gondos ápolásába fogtak. Láthatólag megnyugtatta őket ez a temetői időtöltés. Olyanok voltak, mint a túlságosan is stréber kisdiákok, akik előre megcsinálták azt a leckét, amit még föl sem adtak. És szorgalmuk mélyén gyaníthatóan az a kimondatlan meggyőződés munkált, hogy takaros sírkertecskéjük ama bizonyos édenkert „életnagyságú” földi mása, melynek művelésével talán birtokosai lehetnek – néhány parcella erejéig – ama fenti kertnek is. Úgy gondozták ezeket a virágokat, melyeket egykor alulról fognak szagolhatni, akár valami metafizikai konyhakertet. Túlvilági földművesek voltak, afféle boldog nagybirtokosok. Műveljük meg saját sírunkat – való igaz, megmosolyogtató ez a titkos belső parancs, mely a hazugság országának sírtulajdonosait hétvégenként a sírkertekbe terelte. Azt viszont el kell ismerni, hogy a sírkertészet kétségtelenül a szabadidő helyes kihasználásának egy – tagadhatatlanul sajátjágos, ámde egészséges – módja. Friss levegőn voltak, ráadásul mozogtak is, és szentül meg voltak győződve róla, hogy a temetői levegő jót tesz a vérkeringésnek. S hogy akkor talán éppenséggel saját sírunk rendszeres ápolása a hosszú élet titka. S úgy

dolgoztak túlvilági hobbikertjeikben ezek a kövér verítékcseppeket harmatozó önkéntes sírkertészek, akárha már az édenkertben kapirgáltak volna. S úgy tértek aztán este haza a temetőből, *holtfáradtan*, mégis boldogan, mint a test szerinti feltámadás két lábán járó, pirosposzsgás bizonyítékai.

S mindezek fényében szemernyi füllentés vagy ámítás nélkül, nyugodt szívvel kijelenthető, hogy a hazugság országában igazi, valóságos *élő* halottak rohagáltak a bizonytalan utcákon és porlepte sugárutakon.

Mert mindenki halálgyakorlatokat végez, aki él és mozog. Mondhatni, így vagy úgy, de mindenki koszorúért fut lélekszakadva. S azt hiszem, nem szorul különösebb magyarázatra, hogy – példának okáért – a maratoni futók is éppen ezt teszik, hiszen táv közben egyszer mindenképpen eljutnak a holtpontra (megesik, hogy egyetlen verseny során több alkalommal is), vagyis számtalanszor „meghalhatnak”, mire célhoz érnek. S úgy vélem, talán nem szentségtörő túlzás az a szerény indítvány, miszerint egy maratoni futóversenyen azt a versenyzőt kéne abszolút győztesnek tekinteni, aki táv közben sikeresen (és igazán) elhalálozik. S akkor győzelmi koszorúja egyben sírkoszorúja is leend.

S a koszorúk illetén elmés felhasználásában a gazdaságosság mellett tanácsos még valamiféle megvilágító, mélyebb értelmet is sejtenünk. Mert koszorúért fut minden halandó, amíg csak él. S megnyugtató érzés, hogy előbb vagy utóbb még a leglassúbb, örökös sereghajtó, reménytelenül utolsó porfutó is koszorút kap a végén. S még az a szerencsétlen balfácán is, aki egész életében soha nem érte utol önmagát. Mert a saját „futamában” mindenki elsőként ér célba. Aggodalomra tehát semmi ok. Egyszer mindnyájan megkoszorúztatunk.

Mert éppen erről a titkos tudásról árulkodik, ahogy mondani szokás: „rohanó életünk” közkedvelt nyilvános halálgyakorlatának, az autóversenyzésnek a szertartásrendje. Hisz még a vak is láthatja, hogy nincs ennél látványosabb és népszerűbb gyakorlata a halálnak, mint sebességmámorban száguldani a végső leintés vagy végzetünk felé. Sorshajtás: hívhatnánk így is ezt az örült futást. Rohan az élet, s vele rohanunk mi is. Vajon ki lesz a gyorsabb? Mert ahogy a riporterek kiáltják világgá a versenyt főlényesen vezető versenyzőről: „Egyetlen ellenfele, hölgyeim és uraim, már csak az óra! Egyetlen ellenfele: az idő!” S éppen ez a száguldás filozófiájának titokzatos lényege: sorshajtás, ahol egyetlen ellenfelünk nem más, mint az idő.

S akkor élethalálkérdés minden kérdőjel formájú kanyar. S ha egészen végletesen nézzük a dolgokat, úgy bizonyos szempontból minden verseny felfogható akár örült menekülésként is. Melyben az nyer, aki leggyorsabban fut üldözői elől. S e kétes logika alapján kijelenthető, hogy minden olyan versenyben, ahol a gyorsaság számít, mindig a leggyávább lesz a győztes. Persze a nagyobbik kérdés már csak az, hogy akkor végtére is mi elől futunk? Mert az autóversenyző az a hajtűkanyarmester, aki egyszerre keresi s kerüli a halált. Mert a halállal kacérkodik akkor is, ha előre s akkor is, ha visszapillantó tükrébe néz. S oly kerek az egész, akár a kormány vagy a levegővel töltött négy kerék. Vagy mint a koszorú, amit a futam végén a győztes sorshajtó nyakába akasztanak, miközben diadalpezsgőjét nevetve hinti szerteszét. S így ér össze győzelem és vég, élet és halál. S talán éppen ezért fekete-fehér kockás a zászló, amellyel leintik a futam végén a győztest s vele együtt az egész futamot. Mert a fekete a gyászlobogó színe, a fehér pedig a feltétel nélküli megadásé. S így együtt pedig mi más volna a sakktáblamintás zászló, melyet oly eszelősen lengetnek örökké a célban, mint a realitás fekete-fehér lobogója. (Persze arról a szomorú faktumról sem szabad megfe-

ledkezni, hogy egyes vidékeken a gyász színe éjfékete, míg más tájakon éppenséggel hófehér. S akkor a kockás győzelmi zászló így is, úgy is csak a halálról beszél. Így is, úgy is gyászolunk; így is, úgy is a végzetünk felé rohanunk. Sakk-matt.)

S mégis, az automobilisták vidám győzelmi szertartása mindennek ellenére olyan egyértelmű halálgyakorlat, melynek mélyéről fölnevet az élet. Hisz a megkoszorúzott ember felhőtlenül kacag a dobogón, s oly szemérmetlen egyértelműséggel rázza fel s fröcsköli szét pezsgőjét, mint aki pontosan tisztában van azzal, hogy ez a „nászéjszakai” (vagy szilveszteréji) túlhabzás az örök élet és az örök szerelem felmutatása és megdicsőülése, ő pedig e termékenységi ünnep kacagó szertartásmestere; s e túlcordulásban ott csillog s ragyog a teremtés és az új élet, hisz végtére is: mi más volna a nevetve integető győztes, ha nem éppen holtfáradt túlélő, ki ezúttal is szerencsésen túlélte önmagát, s most nyakában győzelmi „sírkoszorúval” az életadó nedűt permetezi illetlenül szét ujjongó híveire. S akkor bizony csakugyan éppen olyan kerek az egész, akár a koszorú. Mert összeér itt kezdet és vég, élet és halál. Oly világos mindez. A vak is láthatja.

Az viszont valóban meghökkentően hangozhat, hogy az az ember, aki a fárasztó munka után még különböző sporteszközökkel is hajlandó meggyötört testét még tovább gyötörni, és a legkülönbefélebb önsanyargató edzésmódszerekkel próbálja megővni az egészségét, ez az embertársunk is akaratlanul halálgyakorlatokat végez, s még csak nem is tud róla. Mert minden gyöngyharmatos egészségmániás ember csak az életről beszél, s titokban mégis a halál felé hajt szobabiciklijén. Hiszen a megszépítő módon „szigorú testedzésnek” nevezett önkínzás közben is telik az idő, s az eltelt idővel óhatatlanul közelebb került önnön halála lehetséges időpontjához.

Azon persze már vitatkozni sem érdemes, hogy a szenvedélyes nikotinista, aki revolver-öngyújtója segítségével egyik cigarettáról gyújt a másikra, a legegyszerűsebb, de esztétikai szempontból mindenképpen a legkifogástalanabb halálgyakorlatot végzi, hiszen nincs még egy halálgyakorlat, melyben ennél szebben fonódna össze a tűz, a száj, a lélegzet és a hamu. Mert minden egyes rágyújtás szertartásos mozdulatokkal jár, ahogy a dohányzás voltaképpen nem is más, mint egyfajta hétköznapi áldozati szertartás, melynek során az áldozó egy kicsiny szertartáskereső közbeiktatásával szája veszi a tüzet, hogy aztán szájfelhőbe burkolózva röptesse el az időt meg a saját lélegzetét. S aztán elszáll az idő, és semmissé lesz, vagyis finom hamuvá – mert a dohányzó hamuval méri az időt, s estére mindig annyit hagy maga után, amennyi egykor önmaga után marad majd: maréknyi hamut – s ekképp minden cigaretta egy-egy aprócska hamuórának tekinthető. Homályból homályba. S némelyek odáig merészkednek, hogy azt állítják, a mindennapi füstölés voltaképpen a lélek röptetése, illetőleg: a lélek röptetésének imitációja, játék a lélegzettel, egyfajta légtánc. S hogy ilyenkor a szelíd füstölő önnön felhőjébe burkolózik, akárha a felhők között járna. Mert a halál homályos szó, melynek értelmét nem illik firtatni úgynevezett jobb körökben. S a dohányos pedig éppenséggel a szájláng és a szájhomály lovagja, aki saját leheletének látványában gyönyörködik, hiszen kicsiny égőáldozata során láthatóvá válik a láthatatlan, mely ráadásul a szájából származik. S milyen jó homályosan látni a világot olykor! S közben tudni, hogy ez a homály éppenséggel szánkából szivárog. S mi lehet megejtőbb önnön leheletünk búcsúztatásánál? A felhőfújó ember a füstkarikákban gyönyörködik, meg az elszálló gondolataiban. S hogy akkor beigazolódnak a kocsmái kuplák borvirágos, buborékos metafizikája, miszerint ennyi csak az élet és a halál – tüzet fogni, fellángolni, elszállni és elhamvadni! Ötpercnyi örökmécs: ez lehetne a ciga-

retta igazi neve. S hogy erre gondolni különös szédülést és még különösebb könnyűséget okoz, éppen úgy, akár egy első, kamaszkori cigaretta. S a dohányosok ujjai pedig éppen olyan színűek, mint őszi erdőben a falevelek, akárha minduntalan az örök őszenben, az aranylő, örök múlásban matatnának – őszi falevélből kéne sodorni minden cigarettát, ahogyan hosszú háborúk idején. Vagy fehér cigarettapapírra írni minden bölceletünk, s aztán elfüstölni szépen. Hisz végtére is: amikor a sárguló ujjú dohányos nap mint nap szájába veszi a meztlábás koporsószőget, akkor tevékenységének lényege röviden úgy foglalható össze, mint szakadatlan hamutermelés és hamugyűjtés különböző hamutálcákban, egészen addig, mígnem maga is hamuvá nem lesz.

Az ellenben csakugyan furcsa fejlemény, hogy ama derék felebarátunk, aki nem csinál semmit egész nap, nem kocog, nem végez meditációkat, sem légzőgyakorlatokat, csak eszik, újságot olvas meg tévét néz, még ez az ember is önkéntelen halálgyakorlatokat végez, hisz esténként lefekszik az ágyba, leoltja a lámpát, és azután elalszik, és sokszor még álmodik is, és mi más volna a két legközönségesebb (ráadásul: ágyban művelhető) halálgyakorlat, ha nem az alvás és az álmodás?

S aztán akad még egy harmadik ágyban űzhető halálgyakorlat is.

Kisfiú koromban gyakran vendégeskedtem a keresztapámnál, aki egy lakótelepi pannelakásban lakott. Az efféle boldog „társbérletek” különleges élményeket kínáltak az ott lakók számára. Az embereknek nem voltak titkaik! Hisz jóformán papírból voltak a falak. Nyitott könyv volt a lakóközösség élete, s a szomszédok egymás lelkében olvastak. Keresztapám háza talán csakugyan nem is volt más, mint egy hatalmas, nyitott könyv, melynek a falak voltak a lapjai. Az ilyen lakótelepi kockaházakban olyan volt lakni, mintha mindnyájan egyetlen szobában laktak volna. S maguk a házak is úgy néztek ki, akárha szeszélyes kedvű óriásgyermek hányták volna egymásra játék kockáikat. Ezekben a házakban mindenki tudott mindenről. S ez a szemérmes mindent tudás örökké szegyenlős mosolyt csalt a reggelenként összefutó szomszédok arcára. A keresztapám házában nem voltak titkok! Ha az ember nyugovóra tért, a szomszéd szavai kísérték álomba. Csodáltam keresztapám házában lakóit ezért a nyílt, leplezetlen életért! Mi ugyanis egy régi házban laktunk, ahol a falak nem engedték át a szavakat. Az is igaz ugyan, hogy ez a nyílt élet komoly következményekkel is járt, amiket én azonban pozitív hozadékoknak tekintettem. A lakók idegzete és hallása ugyanis egyre kifinomultabbá vált, a végén már a svábbogarakat is képesek voltak a lépteikről megkülönböztetni, sőt némelyek a falon túlról már tisztán hallották a szomszéd szívének dobbanásait is. Bizonyos szempontból tehát – legalábbis a szívek vizsgálatának tekintetében – olyanok lettek, akár egy falusi körorvos vagy az Úristen. Az efféle istenülésnek azonban mindig súlyos ára van. A kifinomult hallás és a még kifinomultabb idegzet ugyanis zilált külsővel párosult. Keresztapám házában lakói egytől egyig úgy néztek ki, mint afféle örült művészek, akik álló nap a mindenség terheit cipelik keskeny vállukon. Ez alól keresztapám sem volt kivétel. Bár egész nap nem csinált semmit, én mégis művésznek tartottam, hisz úgy gondoltam, a semmittevés a művészlét egyik legfontosabb ismertetőjegye. Aztán meg a keresztapám soha nem fészklődött, elég sokat ivott, ráadásul még magában is beszélt – mindezek után pedig nem lehetett kétséges előttem, hogy a keresztapám egy igazi, titkos művész, akárcsak a papírfalú ház összes többi lakója. Mert ebben a házban – nézetem szerint – mindenki művész volt. S mindez: a falaknak volt köszönhető! Mert ebben a papírházban egy idő után még a segédmunkás is úgy nézett ki, akár egy alanyi költő. Mert papírházban maguktól születnek az írók meg a költők...

S a legfurcsább halálgyakorlatokat is ebben a titkos művésztelepi házban hallottam. S ezért is a falaknak tartozom hálával, mert ezek a falak a gyóntatószékek bűnáteresztő finom farácsozatához voltak hasonlatosak, melyeket nyilván a kimondott bűnökkel járó kellemetlen szájszag miatt újabban celofánnal borítanak be, s ettől a bűnbánó menten úgy érzi, hogy vétkeit azonnal átlátszó csomagolópapírba rejtik, mint holmi szagos virágokat – szóval keresztapám házában ugyanígy lehetett hallani mindent, egyszerre élesen és tompán s egyszerre közletről és nagyon messziről, akár egy gyóntatószékben.

Akkoriban fiatal házások költöztek a keresztapám melletti lakásba, és egy alkalommal, amikor vendégségben voltam keresztapámnál, s már vagy másfél órája hallgatunk, hirtelen hangok törték meg a csendet, általam még soha nem hallott félelmetes s egyben varázslatos hangok, nyögések és elfojtott sikoltások, aztán valami számárordítás, elhaló fájdalomkiáltás, de olyan furcsa, édes fájdalom lehetett az, mint amikor elpattan kezünkben a mézes csupor, és beleszalad az üveg a húsba, mélyen, nagyon-mélyen, édes-fájdalmas, ikrás mélység, nyílt seb, vér és méz, egyszerre sós és édes, egyszerre fáj és ragad, megsebzett méz, és beledermed az ikrás méz a sebbe, s aztán már nem is fáj – s aztán csend, még később kicsi, halk nevetés és boldog, elégedett sóhaj.

Kérdőn néztem keresztapámra, miért nem tesz semmit, miért nem hívja ki a rendőrséget vagy a mentőket, hisz a szomszédban nagy baj történhetett, talán valakit még meg is öltek! Ijedt kapkodás helyett azonban a keresztapám csak furcsán elmosolyodott, a két szeme még furcsábban csillogott, és csak annyit mondott:

– *Kis halál!*

És még kacsintott is hozzám, és nevetett, de legnagyobb megdöbbenésemre nem tett semmit, esze ágában sem volt kihívni a rendőrséget.

S hát még mekkora volt a csodálkozásom, amikor néhány nap múlva a lépcsőházban összefutottam a fiatal házaspárral, s a szép lány, akit halottnak hittem, elpirult, és rám mosolygott, és megsimogatta a fejem. A hazugság országában még a halál sem volt az igazi.

Aztán keresztapám, aki már négyesztendőskoromban férfinak tekintett, felvilágosított. Akkor ismertem meg az ágyban művelhető közönséges halálgyakorlatok harmadik s egyben legszebb módját.

Még évekig jártam keresztapámhoz kis halált hallgatni. Aztán az ifjú szomszédok egy szép napon végleg elköltöztek.

S ha így áll a dolog, hogy az élet eredetének alapfeltétele a kis halál, akkor nem tévednek túl sokat azok, akik azt állítják, hogy a halál voltaképpen a születésünkkel kezdődik, hiszen már egy csecsemő csöppnyi szervezetében is található elhaló sejtek, s ennek alapján kijelenthető, hogy testünk nem tesz mást, mint hogy egész életünkben halált „termel”.

S ez talán így túlságosan is sarkítottan hangzik. Az azonban bizonyos, ha az ember hétévenként újul meg teljes mivoltában, már amennyiben hétévenként cserélődik ki teljesen a sejtállományunk, akkor hétévenként új emberek leszünk, vagyis egészen más emberek, s normális élettartamot számolva megállapítható, hogy minden ember valójában tíz ember (szerencsésebb esetben tizenegy, tizenkettő vagy akár tizennégy is). És akkor talán az lenne ildomos, ha az ember hétévenként elbúcsúztatná magát, s elköszönne az őembertől, és megrendezné a saját temetését (ami egyben újjászületési ünnepség is lehetne), és aki akarna, az minden alkalommal új nevet választhatna az

új életéhez, és minden újjászületésekor megtarthatná a saját keresztelőjét, de ez nem lenne kötelező, az se volna baj, ha az ember a régi nevén venne részt a saját temetésén, s akkor átlagos élettartamot számolva az ember élete nem volna más, mint tíz temetés. (Vagy tizenegy. Esetleg tizennégy.) S akkor életünk jelszava az lehetne, hogy: „Hétévente halál!”

S akkor könnyen lehet, hogy talán még maga a tudathasadás is csak halálhiányból fakad, abból a szomorúságos tehetetlenségből, hogy a beteg képtelen elbúcsúztatni saját magát, s egy álemler életét éli a sajátja helyett. Mert saját halottunknak kell tekinteni magunkat, ez a titok nyitja. S ha minden hetedik esztendőben ünnepélyesen elbúcsúztatnánk önmagunkat, ezzel két legyet üthetnénk egy csapásra. Egyrészt nem kéne többé meghasonlástól tartanunk, hiszen a hétesztendőnként magunkra vett halál semmissé tenne bármiféle meghasonlást, hisz minek meghasonlani akkor, ha hét éven belül – képletesen szólva – úgyis „meghalunk”, és teljesen más emberek leszünk. Másrészt az, hogy legalább tízszer elpróbáljuk a saját halálunkat, megszabadíthatna bennünket a halálos ágyunkon esedékes, óhatatlanul jelentkező lámpaláztól. (Mert van a halálnak is lámpaláza... S a meghalásban talán éppen ez a legkellemetlenebb.)

Mindezek alapján könnyen belátható, hogy még a legközönségesebb és leglassúbb felfogású embertársunk is – bárhogy kapálózzék is ellene – hétévenként meghal, és mégsem hal meg; hogy még az a fejét fenn hordozó földlakó is, akinek esze ágában sincsen halálgyakorlatokat végezni, akaratlanul az is a halált gyakorolja egész életében, míg csak meg nem hal. Mert a halál jelenti minden halálgyakorlat végét. S jó tudni, hogy egyszer minden halálgyakorlatozó eljut eddig a pontig. Mert a halálhoz mindenkinek van – kinek több, kinek kevesebb – tehetsége.

Szabadi Judit

AZ AKT MINT TERMÉSZETI LÉNY: GAUGUIN*

Az a folyamat, amely az aktábrázolásban a XIX. század folyamán, csekély ötvenöt év alatt lezajlott – az Ingres 1908-ban keletkezett VALPINÇONI FÜRDŐZŐ-je és Manet 1863-as OLYMPIÁ-ja közé évtizedekről van szó – nem pusztán a női test megörökítési módzatainak a története. Azaz: nem csupán ízlés-, illetve esztétikatörténet és még csak nem is stílustörténet, még ha az egyszerűség kedvéért ezt az időszakot a klasszicizmus, a romantika, a realizmus és az impresszionizmus irányzatai alapján szoktuk is tagolni. Ezt majdnem mechanikusan akkor is megtesszük, ha a cezúraként felállított stíluskategóriák minduntalan elmozdulnak, összemosódnak, és nagyon is labilis és inkább csak hozzávetőleges támpontot nyújtanak a festészeti eszmények alakulásáról. De ha

* Az alábbi tanulmány A SZENVEDÉLY ÚTVESZTŐI (A NŐI AKT METAMORFÓZISA A 19. SZÁZADI FESTÉSZETBEN GOYÁTÓL MUNCHIG) című készülő könyv egyik fejezete.